

Memoires Doeke Dam: onthullend kijkje in werk marechaussee tijdens WOII

GROTE VERZETSHELD IZAAK ADRIAANSE EN ZIJN “HANDLANGER” DOEKE DAM

Met de onverwachte gift begin 2023 van een boek over het leven van rijkspolitieman Doeke Dam kreeg het Hoorns Comité 1940-1945 een onthullend kijkje in het oorlogsverleden van de stad Hoorn. Met name de rol van de toenmalige baas van Doeke Dam, adjudant Izaak Adriaanse, kreeg uitvoerig aandacht van Doeke Dam. De inhoud daarvan was zó van belang, dat het comité zelfs besloot om Adriaanse bij het college van burgemeester en wethouders voor te dragen voor vernoeming met een straatnaam. Uiteraard na consultatie van Egbert Ottens, dé specialist als het gaat om Hoorn in de Tweede Wereldoorlog. In zijn standaardwerk *Hier is alles heel gewoon – Hoorn in de Tweede Wereldoorlog uit 2019* noemde Ottens deze pijler van het verzet al een “ten onrechte vergeten verzetsheld”. Met het boek van Doeke Dam kan niemand meer heen om de belangrijke rol van Adriaanse voor het verzet. Een tweeluik over Doeke Dam en Izaak Adriaanse.

Christa van Hees en Egbert Ottens

Doeke Dam (1908-1995) werd geboren in Herne in Westfalen, het toenmalige Duitse keizerrijk. Hij had overigens wel een Nederlandse, uit Friesland afkomstige vader en dus de Nederlandse nationaliteit. Zijn moeder was geboren in Oost-Pruisen. Zijn eerste jaren werd Doeke Dam via school op zijn Pruisisch gedruid. Op de lagere school droegen de leerlingen bijna allemaal Duitse soldatenpetten. Het gezin waarin Doeke Dam opgroeide was streng gereformeerd. Al die zaken hebben hem gevormd tot de man die hij werd. Een man van orde en regels, maar ook een pacifist.

Doeke Dam in 1943 (foto: privébezit familie Dam)

Bij de Koninklijke Marechaussee

Tijdens de Eerste Wereldoorlog keerde het gezin Dam terug naar Nederland en ging het in Friesland wonen. Al tijdens zijn militaire dienst had Doeke Dam met succes gesolliciteerd naar een post bij de Koninklijke Marechaussee, een semimilitair politiekorps.

Na zijn opleiding begon hij in 1929 bij de 2e compagnie politietroepen, afdeling Amsterdam, groep Den Helder. Daar, in Den Helder, bracht hij zijn eerste jaren als politieman door. In 1933 trouwde hij met Froukje Dijkstra, afkomstig uit Friesland en Nederlands-Hervormd. In 1935 werd dochter Baukje geboren, in december 1939 kreeg het gezin een tweede dochter, Jette. Zoon Germ zag in 1942 het levenslicht.

Rechercheur in Amsterdam

Van 1934 tot 1941 werkte Doeke Dam als rechercheur in Amsterdam. Daar maakte hij het uitbreken van de oorlog mee. En hoewel Dam zeer goed kon schieten - hij was scherpshutter met geweer, pistool en mitrailleur en kon zelfs met kanon een doel raken - was hij tegelijk een pacifist, zoals hij zelf zei. Dat had ongetwijfeld te maken met zijn geloof.

In zijn boek dat de periode 1908 - 1956 omvat, schrijft hij daarover het volgende. "Het gebod Gij zult niet doden was veel in mijn gedachten. Ik was er immers op getraind te doden, al was het voor verdediging. Kennelijk was ik in mijn hart toch een pacifist. Gelukkig heb ik nooit een vijand voor mijn karabijn gehad. Aan moed ontbrak het me niet, maar ik zou er nog zwaar onder gebukt gaan als iemand door mijn hand zou zijn gedood."

De oorlog die op 10 mei 1940 uitbrak kwam ook voor Doeke Dam - net als voor vele anderen - ondanks de mobilisatie van 1939 volkomen onverwacht. "We waren de avond ervoor rustig naar bed gegaan, niet in het minst denkend aan oorlog." De capitulatie na vijf oorlogsdagen en het vertrek van het koninklijk gezin sloegen bij Dam en zijn collega's in als een bom. "Grote kerels stonden met de wapens in hun handen te huilen."

De eerste reactie van Doeke Dam en zijn collega's was om ook weg te komen, liefst naar Engeland. Niemand van zijn collega's in het korps voelde voor een onbekend krijgsgevangenschap. Maar al snel bleek dat de politietroepen en marechaussees hun wapens mochten houden en dat de Duitsers een rol voor hen weggelegd zagen.

Kort na de capitulatie werden alle Amsterdamse politietroepen opgeroepen om in uniform te verschijnen en daar de zogeheten "erewoordverklaring" te tekenen. Dit was een getypte verklaring die inhield dat de ondertekenaar gedurende de oorlog geen verzetsdaden zou plegen tegen de bezetter. En hoewel de officieren, onderofficieren en manschappen de verklaring allemaal als een vod beschouwden, tekenden ze wél. Doeke Dam ook. Slechts vier cadetten in opleiding uit Indonesië, toen nog Nederlands-Indië, weigerden. Iedereen dacht dat de oorlog wel binnen een paar weken over zou zijn.

Na een periode van onzekerheid kwam Doeke Dam als onderofficier bij de Marechaussee terecht. Het voorvoegsel "koninklijke" mocht op last van de Duitsers niet meer gevoerd

worden. Na verloop van tijd werden de marechaussees ingedeeld bij verschillende gemeentepolitiekorpsen. De situatie wat betreft de politie was erg onoverzichtelijk. Je had tot 1943 de Gemeenteveldwacht, de Rijksveldwacht, Gemeentepolitie, Gendarmerie en Marechaussee.

Naar Hoorn

In 1942 kwam van de ene op de andere dag (letterlijk!!) het bericht dat Doeke Dam werd overgeplaatst naar Hoorn als waarnemend brigadecommandant. Het bureau was gevestigd op Grote Oost 53 (foto links), bij veel Horinezen beter bekend als het voormalige kantongerecht.

Grote Oost 53 omstreeks 1962 (foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

In 1943 werden al de hierboven genoemde verschillende politiekorpsen door de Duitsers samengevoegd tot één staatspolitie: met gelijke uniformen, salarissen en taken onder bevel van een Politiepresident. Door deze verandering verloren de burgemeesters hun bevoegdheden. Maar dat vond Dam - en de meeste van zijn collega's - geen ramp. Overal zaten immers NSB-burgemeesters, net als in Hoorn. Daar was W.A. Zondervan, notoir NSB'er, in die functie gearachuteerd. Ook gunstig volgens Doeke Dam was dat zich onder zijn directe collega's in Hoorn geen NSB'ers of Duitsgezinden bevonden. Sterker nog: veel politiemensen in zijn district werkten volgens hem mee met het verzet en leverden ongelooflijke staaltjes van moed.

Doeke Dam werd op zijn nieuwe post opperwachtmeester der staatspolitie. Het uniform dat daarbij hoorde heeft hij overigens vrijwel nooit gedragen. Niet alleen omdat hij zijn "koninklijke" uniform miste, maar omdat al snel daarna de zogeheten Economische Dienst van de Staatspolitie werd opgericht. Daarvoor waren in Hoorn vier man nodig en zij werkten in burger. Dam werd een van hen.

Een nieuwe baas

Ongeveer tegelijkertijd kreeg Doeke Dam een nieuwe baas, de in het Zeeuwse Noordgouwe geboren marechaussee adjudant Izaak Adriaanse (1889-1964). Adriaanse, toen rond de 55, werd per 1 juni 1943 de nieuwe afdelingscommandant.

Foto links: Adriaanse in de jaren dat hij in Raalte werkte (1928-1936), Foto rechts: Adriaanse (links) in zijn Amsterdamse tijd.

Doeke Dam kende Adriaanse al zeer goed uit zijn Amsterdamse periode en had grote bewondering voor hem. Hij noemt zijn nieuwe baas in zijn boek “een robuuste, ruige kerel met grote persoonlijke moed, slim en handig.” En... zeer besluitvaardig. Wat deze man heeft aangedurfd in de bezettingsjaren grenst volgens Doeke Dam aan het ongelooflijke. “Hij (*Adriaanse*) heeft op meesterlijke wijze zijn NSB’chefs, partijleiding en Duitsers om de tuin geleid en gesaboteerd. Onbevreesd en voor geen enkele autoriteit bang.”

De Economische Dienst

Dam en zijn collega’s hanteerden met medeweten van hun baas zo hun eigen regels in hun werkzaamheden. Zij bestreden zwarte handel en vooral prijsopdrijving. Als er illegaal geslacht was hoorden ze eigenlijk proces verbaal op te maken. Dat ging Dam en zijn collega’s echter te ver, want dat betekende dat zo iemand naar strafkamp Ommen (*kamp Erika*) moest.

De Economische dienst probeerde zwarthandelaren daarom vooral in hun portemonnee te treffen. Vaak stelden ze overtreders voor de keuze: proces verbaal en inbeslagname of levering tegen een vastgestelde prijs aan een liefdadige instelling. Werden goederen wél in beslag genomen, dan gingen deze naar gaarkeukens en ziekenhuizen, vaak met hulp van gewapende knokploegleden, KP-ers.

De eerste verzetsactiviteiten

Doeke Dam en zijn directe collega Piet Knijff werden door hun baas steeds vaker bij het verzet betrokken. Door zijn slimheid wist groepscommandant Adriaanse de tegenpartij zo om zijn vinger te winden, dat zij hem geheel vertrouwden. Zo wist hij bijvoorbeeld dankzij zijn goede relaties met de Landwachtcommandanten Schout en Van der Spek dat er in Westwoud een wachtmeester zou worden verhoord omdat deze Engelse berichten had verspreid. Adriaanse speelde het spel mee, maar liet Dam en zijn collega Knijff bij deze man wel eerst thuis al het belastende materiaal weghalen.

Een andere keer wist Adriaanse via de Landwacht inzage te krijgen in een lijst van illegale werkers die gearresteerd zouden worden. Adriaanse zorgde ervoor dat ze gewaarschuwd werden; toen de Landwacht arriveerde was iedereen gevlogen. Niemand had argwaan.

NSB-commissaris van politie Ter Horst vertrouwde Adriaanse volledig vanwege zijn zogenaamd anti-Joodse houding. Adriaanse stond bij overheidsinstanties bekend als pro-Duits en anti-Joods. “Maar wij wisten wel beter”, schrijft Doeke Dam in zijn boek. Op verzoek van het verzet had Adriaanse ook goede betrekkingen aangeknoopt met het hoofd van de Ordnungspolizei, Oberleutnant Müller.

Morgen is het feest

Adriaanse wist van razzia's en deed daar ogenschijnlijk en publiekelijk volop aan mee. Dan zei hij bijvoorbeeld: “Als er Joden opgehaald moeten worden, waarschuw mij dan, ik ga mee”. Intussen slaagde hij erin om die lijsten alvast ter inzage te krijgen. Hij stuurde dan zijn eigen mensen naar de betreffende plekken met de boodschap: “Morgen is het feest.” Zo zijn razzia's in bijvoorbeeld Schellinkhout en Berkhout op niks uitgelopen. En werd er toevallig toch een Jood gegrepen, dan zorgde Adriaanse dat die vrij kwam. Op die manier heeft Adriaanse vele honderden levens weten te redden, was zijn eigen inschatting in 1945 voor een speciale onderzoekscommissie die zijn vermeende collaboratie met de Duitsers onderzocht.

Luitenant Adriaanse (rechts in de deuropening) doet onderzoek naar de schietpartij waarbij na een mislukte actie van het verzet om een gegijzeld gezin te bevrijden een gewonde en twee doden vielen: landwacht Doede Braaksma en een onschuldige kostganger (foto: familie Adriaanse)

Bij overvallen op distributiekantoren zorgde Adriaanse voor bewaking door politiemannen die als niet geheel betrouwbaar bekend stonden. De goeden wilde hij namelijk niet in moeilijkheden brengen. Overigens gingen de geheime activiteiten van Adriaanse nog veel verder. Uit een brief die het verzet na de bevrijding aan de zuiveringscommissie stuurde om Adriaanse van elke verdenking tot collaboratie met de Duitsers vrij te pleiten, blijkt dat Adriaanse aan het verzet zelfs tekeningen leverde van distributiekantoren en kluizen.

Een 200 procent oranjeman

Halverwege 1943 werd Doeke Dam thuis opgezocht door een hem welbekende belastingambtenaar. Dam noemt zijn naam niet, maar dit moet Ab Vortman zijn geweest. Vortman, belastingambtenaar, was via de Landelijke Hulp aan Onderduikers (LO) al vanaf het begin van de oorlog actief in het verzet.

Vortman vroeg Dam naar de betrouwbaarheid van Adriaanse. Uit andere bron, een verslag van de zuiveringscommissie, is bekend dat Doeke Dam volledig voor zijn baas instond. Hij noemde zijn baas volgens de onderzoekers "een 200 procent oranjeman". Saillant detail in dit verband is dat het gezin Vortman in 1944 zelf moest onderduiken en dat deed bij...de familie Adriaanse.

Ab Vortman

Wapendropping in Spierdijk

Adriaanse werd al snel door het verzet als 100 procent betrouwbaar gezien. De politiebaas kreeg een belangrijke rol bij de eerste wapendropping (Medan) van de Hoornse Knokploeg, ergens tussen De Goorn en Spierdijk. Adriaanse en enkele betrouwbare politiemannen moesten zorgen dat op de wegen daarnaar toe geen ongewenst bezoek de droppings zou verstoren.

Adriaanse zelf stond op een van de twee kruispunten en gaf Doeke Dam en zijn collega Piet de Knijff opdracht om in uniform op het kruispunt De Goorn\Spierdijk te posten. Ze moesten met een rode lamp seinen als er onraad was. Dam vond het leuk om hiervoor ingeschakeld te worden, maar vond wel dat Adriaanse hem dat van tevoren even had moeten vragen. Uiteindelijk heeft Doeke Dam drie keer aan een dropping deelgenomen.

Bovenop een mitrailleur

Doeke Dam besepte pas echt hoe diep Adriaanse in het verzet zat toen op een middag twee Duitse SD-ers hun gebouw aan het Grote Oost binnenkwamen. De Duitse Sicherheitsdienst (SD) kwam een jonge wachtmeester arresteren. Een aardige jongen die volgens Dam nooit had laten blijken dat hij verzetswerk deed.

Toen de gewapende SD-ers vertrokken waren zei Adriaanse: "Ze moesten eens weten dat ze (*de SD-mannen*) bovenop een mitrailleur stonden." Dam en zijn collega's waren stomverbaasd. Zij wisten dit tot op dat moment ook niet. De mededeling van Adriaanse geeft wel aan dat hij Dam en de betrokken collega's volledig vertrouwde.

Niet lang daarna kreeg Doeke Dam opdracht van Adriaanse om samen met een collega voor nieuw onderdak voor de Hoornse Knokploeg te zorgen. De ploeg moest weg uit villa Troostwijk in Berkhout, omdat de Duitsers in Berkhout huis-aan-huis met razzia's waren begonnen. De mannen van de knokploeg waren er net op tijd in een bootje met papieren en wapens richting Grosthuisen vandoor gegaan. KP-lid Henny Schat bleef achter met de ondankbare taak de Grüne Polizei te woord te staan. De Duitsers geloofden haar niet. Maar toen ze bij de huiszoeking niks bezwarends hadden gevonden dropen ze af. Met het dreigement dat ze 's nachts wel terug zouden komen.

Dankzij hun grote netwerk in West-Friesland lukte het Dam en zijn collega De Knijff om de knokploeg ergens in de polder onder te brengen. Uit andere bron is bekend dat het de boerderij van Jan en Ant Appelman in de Wogmeer was.

V.l.n.r.: KP-leden Kees Dijkstra, Ab Vortman, commandant Henk Kleipoel en Henny Schat op de boerderij van Jan en Ant Appelman in de Wogmeer (foto: familie Trigallez).

Handlanger van het verzet

Zo waren Doeke Dam en zijn collega Piet de Knijff door de activiteiten waarbij Adriaanse ze betrok langzaam het verzet in gerold. Nu moesten de politiemannen zelf ook geregeld een paar dagen onderduiken als er ergens in de kop van Noord-Holland weer eens een verzetsman was gegrepen. "Achteraf wel een beetje naïef", schrijft Doeke Dam. "Want als ze ons hadden willen grijpen hadden ze ons later natuurlijk gewoon op het bureau kunnen oppakken."

Hoewel Doeke Dam een belangrijke ondersteunende rol heeft gespeeld bij het verzet in West-Friesland zou hijzelf de vraag of hij in het verzet heeft gezeten als volgt hebben beantwoord: "Ja, maar niet vrijwillig. Ik ben er automatisch in betrokken geraakt".

Doeke Dam deelde zijn collega's tijdens de oorlog in vier categorieën in:

- onbetrouwbaren ("die er in Hoorn bij de marechaussee op het Grote Oost gelukkig niet waren")
- afwachtenden
- politiemensen die handlangersdiensten verrichtten
- politiemensen die daadwerkelijk en actief verzet pleegden

Hijzelf rekende zich tot de categorie “handlangers”. Doeke Dam heeft van de eerdergenoemde Ab Vortman wel het verzoek gehad of hij zou willen deelnemen aan overvallen. Dit heeft Dam om drie redenen geweigerd:

- Beroepsmatig was het zijn taak om op te treden tegen dit soort strafbare activiteiten. Als plichtsgetrouw ambtenaar stuitte het hem tegen de borst om actief aan zulke strafbare activiteiten deel te nemen.
- Er zou geweld kunnen plaatsvinden en er zouden doden kunnen vallen. Dat was niet verenigbaar met zijn pacifistische inslag.
- Door zijn verzetsactiviteiten zou zijn hele gezin daarbij betrokken raken en wellicht moeten onderduiken, zoals bij veel KP-leden het geval was. Dat heeft hij niet gewild.

Wel liet Dam weten beschikbaar te zijn voor handlangersdiensten. Daarin heeft hij royaal zijn rol gespeeld en zijn waarde voor het verzet bewezen.

Na de bevrijding

Toen kwam op 5 mei 1945 bevrijdingsdag. De openbare orde was in handen van het Militair Gezag en de Binnenlandse Strijdkrachten (*oud KP-ers, oud LO-ers en leden van de Ordedienst later Raad van Verzet*). In Hoorn werd een arrestatieploeg gevormd bestaande uit voormalige knokploegleden, allemaal gewapend met een stengun. Omdat deze arrestaties moesten voldoen aan wettelijke normen werd Dam aan de arrestatieploeg toegevoegd als wachtmeester der marechaussee, tevens hulpofficier van justitie én bovendien enig geüniformeerde.

Hun eerste opdracht was om drie voormalige NSB-politiemannen uit restaurant De Keizerskroon op te halen. Het volgende slachtoffer was een hoofdambtenaar op het stadhuis, de heer Krijger, een van de meest gehate mensen in Hoorn. Hij was de particulier secretaris van burgemeester Zondervan en de man die de uitzending van de zogenaamde arbeidsslaven (*Arbeitseinsatz*) naar Duitsland had geregeld.

Arrestatie burgemeester Zondervan (met jas en koffer), rechts marechaussee Doeke Dam (foto: familie Dam)

Daarna volgde de arrestatie van NSB-burgemeester Zondervan. Deze arrestanten opbrengen en begeleiden naar het interneringskamp De Krententuin op Oostereiland gebeurde onder grote publieke belangstelling, soms zelfs met een compleet muziekkorps achter ze aan.

Om te voorkomen dat de arrestaties een publiek vermaak zouden worden heeft Doeke Dam diezelfde avond nog, achterop de motor van een voormalig KP-er, bij alle bekende NSB'ers een formulier in de bus gedaan. Daarop stond dat zij zich de volgende dag moesten melden en dat hebben zij volgens Dam ook allemaal gedaan.

Adriaanse gestaakt

Op 8 mei was Doeke Dam aanwezig bij de intocht en ontvangst van de geallieerden in Hoorn.

Voor Izaak Adriaanse was bij dit grote moment van triomf helaas geen rol weggelegd. Al op 6 mei 1945 was hij "gestaakt", dat wil zeggen: tijdelijk uit zijn functie gezet in afwachting van onderzoek door de "Adviescommissie voor de zuivering van het Wapen der Koninklijke Marechaussee, gewest Amsterdam, afdeling Hoorn".

Intocht der geallieerden. Tweede van rechts Doeke Dam (foto: familie Dam)

Op dringend verzoek van het verzet had Izaak Adriaanse eind 1943 een "Duitse" promotie geaccepteerd. De Duitse bezetter vond namelijk dat iedere politiecommandant minstens een officiersrang moest hebben. Adriaanse zelf had de promotie om principiële redenen willen weigeren, zelfs al zou dat overplaatsing tot gevolg kunnen hebben.

Per 16 december 1943 werd hij opperluitenant. Met name de leider van de KP Noord-Holland, Fritz Conijn, had er bij Adriaanse sterk op aangedrongen dat hij de promotie zou aanvaarden. Juist zijn ogenschijnlijk pro-Duitse houding leverde Adriaanse informatie op die voor het verzet van onschatbare waarde was. Hij onderhield daarvoor zogenaamd hartelijke relaties met de foute politiecommandant Ter Horst van de Hoornse politie en met de commandanten van de al even foute Landwacht, Schout en later Van der Spek.

De buitenwacht echter zag het als collaboratie met de bezetter. Direct na de bevrijding leverde dit een klacht op. Adriaanse werd "gestaakt", zoals dat toen werd genoemd. Het voormalige verzet was woedend – "een belediging van Adriaanse persoonlijk en van de gehele illegaliteit" - en kwam onmiddellijk in het geweer. Ab Vortman (namens de KP) en Piet de Knijff (namens de LO) schreven voor de zuiveringscommissie een vlammend betoog. Uitvoerig onderbouwden zij met feiten hoe Adriaanse "één van de besten uit het verzet" vele mensenlevens had gered door zijn activiteiten.

Zij verdedigden hem hartstochtelijk en betoogden dat Adriaanse zo snel mogelijk vrij gepleit moest worden. Bovendien moest hij de "volkomen verdiende" promotie alsnog krijgen, "maar nu door de Nederlandse autoriteiten van na de bevrijding", het Militair Gezag.

In ere hersteld

Het oordeel van de zuiveringscommissie liet aan duidelijkheid niets te wensen over. “Adriaanse heeft een rol gespeeld waaraan voor hem buitengewoon grote risico’s waren verbonden. De omgang met de vijand en de samenwerking daarmee enerzijds en het stelselmatig contact met de illegaliteit anderzijds vereisten van Adriaanse buitengewoon veel durf, tact en omzichtigheid”, aldus de onderzoekscommissie. Deze bestond behalve uit plaatsvervangend kantonrechter mr. J.P. Windhausen, uit H. Kleipoel (commandant van de Knokploeg Hoorn, P. Verbeek, D.W. Mensink (groepscommandant Koninklijke Marechaussee Wognum), en de wachtmeesters G.J.P. Borst (Obdam) en J. Wessels (Westwoud). De

onderzoekscommissie vond dan ook dat Adriaanse met onmiddellijke ingang in zijn functie moest worden terugkeren en dat zijn salaris met terugwerkende kracht moest worden uitbetaald. Het Militair Gezag benoemde Adriaanse per 11 september 1945 opnieuw tot brigadecommandant. Hetgeen hem op een publieke felicitatie van zijn voormalige verzetskameraden kwam te staan.

De zuiveringscommissie wees de klacht over Izaak Adriaanse af vanwege het “persoonlijk cachet”. Doeke Dam wist wel wie de klacht over collaboratie had ingediend, al noemt hij in zijn boek geen naam. Het was de (tijdelijke) vervanger van Adriaanse die de aangifte had gedaan. Die had volgens zijn collega Knijff als nieuwe baas grote plannen met de afdeling. Om te beginnen een verhuizing van de marechaussee naar de zolder van Grote Oost 14, waar de waarnemer zelf ook met zijn gezin ging wonen.

Grote Oost 14

Dize voorgenomen verplaatsing van het bureau annex dienstwoning blijkt ook uit een melding van september 1945 die verzetsman Ab Vortman deed bij de Rijksgebouwendienst. Hij vroeg zich in een brief aan de Rijksgebouwendienst af of men daar wel wist dat er al een pand door het Rijk werd gehuurd voor de marechaussee. Met de verhuizing naar Grote Oost 14 was volgens Ab Vortman geen enkel dienstbelang gemoeid en de gemeenschap werd alleen maar op extra kosten gejaagd. Het Rijk huurde bovendien ook al de ambtswoning van de afdelingscommandant aan de Draafsingel nummer 30. Dit was de woning van Adriaanse.

Per 1 januari 1947 werd Adriaanse door de Nederlandse regering gepromoveerd tot opperluitenant en werd hij afdelingscommandant van de rijkspolitie in Den Helder. Of dit de door het verzet zo gewenste waardering voor de verzetsactiviteiten van Adriaanse is, valt te betwijfelen. Doeke Dam beschrijft de promotie in zijn boek als “weggepromoveerd naar Den Helder”.

Izaak Adriaanse overleed op 13 juli 1964 op 75-jarige leeftijd in Hoorn, waar hij ook begraven ligt.

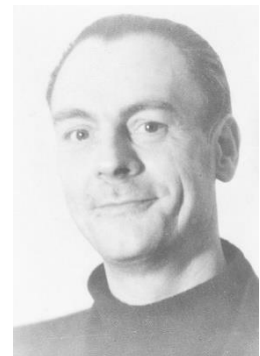
Misstanden

Na de meest recente opening van de Nationale Archieven van 2023 is veel gesproken over de misstanden die zich na de oorlog landelijk in Nederlandse kampen en gevangenissen hebben voorgedaan. Ook in Hoorn is dat blijkens de oorlogsherinneringen van Dam het geval geweest. Volgens hem zijn er zowel bij de arrestaties als bij de bewaking “dingen gebeurd die niet hadden moeten gebeuren”, zoals hij het formuleert. Persoonlijk heeft Dam feiten gezien die hij beschamend vond. In enkele gevallen heeft hij door zijn functie kunnen ingrijpen.

Al enkele dagen na de bevrijding werd Dam als hoofdresearcher ingedeeld bij de Politieke Opsporingsdienst die zich moest bezighouden met het onderzoeken en opsporen van strafbare feiten gepleegd door de geïnterneerden. Daar zaten zeer ernstige gevallen bij. Bijvoorbeeld plegers van zogeheten Silbertanne moorden, een serie moordaanslagen en sluipmoorden door SS-ers als vergelding voor door het verzet omgebrachte collaborateurs.

Het verhoor van Maarten Kuiper

Doeke Dam verhoorde een van hen, de beruchte Nederlandse SD-er Maarten Kuiper. Deze zei tijdens dat verhoor tegen Dam: “Meneer ik heb reeds zestien moorden bekend dus ik hoef niet te liegen. Ik weet toch dat ik de doodstraf krijg.” Een van die zestien moorden was die op Hannie Schaft, een van Nederlands bekendste verzetsstrijders. Zoals Kuiper al verwachtte werd hij door het Gerechtshof in Amsterdam ter dood veroordeeld. Op 30 augustus 1948 is Kuiper in Fort Bijlmer geëxecuteerd.

Maarten Kuiper

Net als veel mensen die diep in het verzet hadden gezeten, ergerde Dam zich aan alle mensen die aan het einde van de oorlog opeens ook in het verzet hadden gezeten. Hij memoreert dat er bij de eerste dodenherdenking heren in jacquet en hoge hoed in de stoet voorop liepen “van wie men in de oorlogsjaren niets had gehoord of gezien”. De echte verzetsmensen waren daardoor zo verbitterd dat zij niet aan de tocht wilden deelnemen en een uur later een eigen herdenking hielden. Ook al omdat zij door het Oranjecomité niet eens waren uitgenodigd.

Naar Blokker en Alkmaar

Op 1 juli 1945 hield de betrokkenheid van Doeke Dam bij de oorlog en de nasleep ervan op. Hij werd groepscommandant van de post Blokker die toen behalve Blokker ook de gemeenten Westwoud, Zwaag, Nibbixwoud, Midwoud, Oostwoud en Schellinkhout bestreek. Dam zou er tot 1956 blijven. Daarna werd hij tot aan zijn pensioen districtscommandant in Alkmaar. In die stad overleed op hij op 26 juni 1995.

Doeke Dam heeft veel van zijn verhalen en anekdotes aan zijn drie kinderen en vier kleinkinderen verteld. Daarnaast heeft hij de gebeurtenissen in zijn leven minutieus op schrift gesteld. Tussen 1970 en 1990 zette hij zijn herinneringen aan zijn ouders, jeugd, verkeringsstijd, maar vooral de oorlogsjaren op papier. Het werden vier kleine multomappen vol getypt.

Na zijn dood in 1995 hebben zijn kinderen zijn memoires in eigen beheer als boek laten drukken voor de familie: kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen. Zijn kleindochter Jarmila Dam vertelde tijdens Open Joodse Huizen 2023 dat haar opa schreef zoals hij sprak: fijn en makkelijk om te lezen.

Douwe Dam en zijn vrouw Froukje kort na de oorlog met hun dochters Jetta (links), Baukje en (op schoot) zoon Germ (foto: familie Dam)

Dankzij de inspanningen van Christa van Hees, journalist en bestuurslid van het Comité 40-45 Hoorn is één exemplaar van de uitsluitend voor de familie Dam bestemde boeken terecht gekomen in de bibliotheek van Vereniging Oud Hoorn. Het boek wordt niet uitgeleend, maar is daar wel in te zien voor iedereen die wil weten wie Doeke Dam en Izaak Adriaanse waren en wat hun rol was in het verzet.